

קובץ

שבת להי

ילקוט קצר מעניני שנת השמיטה
בתורת רבינו

תדפיס עבור תלמידי התמימים
השוהים בחצרות קדשנו - תשרי ה'תשס"ח

יוצא לאור על ידי

"ועד תלמידי התמימים העולמי"

תחת הנהלת ישיבת תומכי תמימים המרכזית - 770

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

מאה וחמש שנים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע נשיא דורנו

©

Published and Copyrighted by
"Vaad Talmidei Hatmimim Haolami"
Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213 770
Tel: 718.771.9674 · Fax: 718.363.1774

2007 · 5767

Printed in the United States of America

פתח דבר

שנת תשמ"ז היתה שנת השמיטה האחרונה בה זכינו לשמוע שיחות מכ"ק אדמו"ר. במשך כל אותה שנה לא פסק הרבי מלדבר על "שנת השמיטה שבת להוי" וההוראות הנלמדות מכך.

בהזדמנויות רבות אין ספור, הואיל הרבי לבאר את מעמדם המיוחד של תלמידי הישיבות, שאין להם בעולמם אלא תורה. אשר כל ענין אשר אצל אחרים יכול להיות באופנים שונים – הרי שאצל תלמידי הישיבה הוא רק ע"י תורה.

כך תבע פעם הרבי מתלמידי התמימים לימוד הלכות תשובה ומאמרי עבודה בחודש אלול, כיון ש"התשובה שלהם היא ע"י תורה", וכהנה רבות.

כל שכן וקל וחומר כשהמדובר הוא אודות "שנת השמיטה שבת להוי", אשר עניינה תובע גם מבעלי עסקים שאינם יושבי אהל, להניח את ענייני השדה ולעסוק בתורה, בוודאי שעלינו כתמימים ללמוד ולעסוק בהלכותי, ולכל לראש כפי שהם מבוארים בשיחות ובכתבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

קובץ זה הוא ילקוט קצר יחסית ללימוד בחודש תשרי, החודש הראשון של שנת השמיטה, על מנת להמשיך וללמוד את "תורת השמיטה" בכל השנה כולה, בחיות הנלקחת מה"חודש השביעי המושבע והמשביע בכל טוב לכל ישראל כל השנה".

הקובץ נחלק לשני חלקים, והוא יילמד בשתי יחידות זמן. החלק הראשון בין כסה לעשור והחלק השני בימי זמן שמחתנו.

כולנו תקוה, שנזכה עוד קודם שנת השבע שנת השמיטה, ל"גאולה תהיה לו", בהתגלות כ"ק אדמו"ר והוא יוליכנו קוממיות לארצנו.

ועד תלמידי התמימים העולמי

ט"ו אלול, יום התייסדות
ישיבת תומכי תמימים, ה'תשס"ז
ברוקלין, ניו יורק

תוכן הענינים

ז חשיבות לימוד הל' שביעית
משיחות ו' תשרי ה'תשמ"ז

שבוע א'

יא בגדר דשמיטת קרקעות ושמיטת כספים (א)
לקוי"ש ח"י"ז בהר בי

יז 'שמיטה' בעבודת האדם
מכתב כללי, ח"י אלו ה'תשל"ט

שבוע ב'

כה בגדר דשמיטת קרקעות ושמיטת כספים (ב)
לקוי"ש ח"י"ז בהר בי

לא שמיטת כספים ברוחניות
משיחת ש"פ ראה ה'תשי"ב

חשיבות לימוד הלכות שביעית

משיחת ו' תשרי תשמ"ז – בלתי מוגה

כיון שנמצאים אנו בתחלת שנה שיש בה ענין מיוחד לגבי השנים שלפניי ושל אחריי, שנת השמיטה – יש ללמוד עניני שביעית.

ולהעיר, שלימוד עניני שביעית בתורה בתחלת שנת השביעית הוא בהתאם למאמר הזהר¹ "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא":

התחלת המציאות דכל עניני העולם היא – בתורה, ומתורה נמשך גם בעולם.

ולא עוד אלא שיש צורך בלימוד התורה ע"י האדם דוקא – "בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", שכן, גם לאחרי ש"קוב"ה אסתכל באורייתא", הרי, "למעשה ידיך (דוקא) תכסוף", ובלשון הכתוב – "הבו גודל לאלקיננו"² שישראל מוסיפין כח בגבורה של מעלה³, עד להקב"ה בעצמו, כביכול, "הי' לך לעזרני"⁴.

ובפרט שהענין ד"מקיים עלמא" שייך במיוחד לבקשה דראש השנה – "אף תכון תבל בל תמוט"⁵, קיום ועמידת העולם ("העולם עומד, ו"העולם קיים"⁶), ע"י עבודתם של ישראל שפועלים את הענין ד"מלך על כל הארץ".

ובהתאם לכך, הרי, בנוגע לשנה השביעית – צריך להיות הענין ד"אשתדל באורייתא" בהלכות שביעית, אשר, אף שכמה הלכות דשביעית מפוזרים בכו"כ מסכתות, הרי, מובן וגם פשוט שענין המובא בדרך-אגב במקום אחר אינו דומה לגבי המבואר במקום העיקרי דהלכות אלו (כידוע החילוק גם בנוגע לפסקי דינים), ובנדו"ד, המקום העיקרי דהלכות שביעית הוא – במסכת שביעית, כולל ובמיוחד – אריכות השקו"ט בתלמוד ירושלמי.

4. שבת פט, א.
5. תהלים צג, א.
6. אבות פ"א מ"ב. שם מ"ח.

1. ח"ב קסא, רע"ב.
2. האזינו לב, ג.
3. איכ"ר פ"א, לג.

שבוע א'

בגדר דשמיטת קרקעות ושמיטת כספים (א)

וסיום מסכת שביעית. לקוטי שיחות חי"ז בהר ב'

ממלאכתה⁷; או שהמצוה היא שעל האדם לשבות מעבודת הארץ, כלשון הכתוב "בחריש ובקציר תשבות" וכלשון הרמב"ם הנ"ל⁸ "לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן"⁹.

[כנוגע להלאוין שבזה: "שדך לא תזרע

א. במצות שביתת הארץ בשביעית כתב הרמב"ם¹⁰: "מ"ע לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר² ושבתה הארץ שבת לה' ונאמר³ בחריש ובקציר תשבות". וידועה החקירה בזה⁴: האם המצוה היא שהארץ תשבות, כדמשמע מלשון הכתובים "ושבתה הארץ שבת לה'.. שבת שבתון יהי לארץ.. שנת שבתון יהי לארץ"⁵, וכמ"ש הרמב"ם (במקום אחר⁶) שהמצוה היא "שתשבות הארץ בשביעית

7. להעיר מתו"כ עה"פ (בחוקותי כו, לד. מג) "אז תרצה הארץ גו' והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותי" – "בשביל שתדעו שהארץ שלי כו' והיא תשמט מאילי כל שמיטים שהיא חייבת לי".

8. ועד"ז לשונו במנין המצות בריש ספר היד מ"ע קלה ובסהמ"צ שם. ועפ"ז יומתק מה שבסהמ"צ הביא הכתוב "בחריש ובקציר תשבות" ורק אח"כ "וכבר נכפל זה הציווי פעמים ואמר שבת שבתון". ובמנין המצות שם הביא רק הכתוב "בחריש ובקציר". וכ"ה בחינוך שם "לבטל עבודת הארץ בשנה השביעית שנאמר בחריש ובקציר תשבות ובא הפי' כו". אבל להעיר שבריש הל' שמיטה ויובל הקדים הרמב"ם הכתוב "ושבתה הארץ".

9. וי"ל שתלוי בהטעמים למצות שמיטה: "שתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה" (מו"נ ח"ג פל"ט), שביתת הארץ. או "לקבוע בלבנו כו' ענין חידוש העולם כי ששת ימים עשה כו' הכתיב מנוחה על עצמו כו'" – "איך דבר מיוחד מרשותו רק שהכל ברשות אדון הכל" (חינוך מצוה פד. שכח. וראה רמב"ן בהר כה, ב. ובארוכה אברבנאל ריש פרשת בהר) שביתת האדם.

1. ריש הל' שמיטה ויובל.

2. בהר כה, ב.

3. תשא לד, כא.

4. ראה מנ"ח מצוה קיב. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע סא (רסג, ג ואילך. רסה, ב ואילך). ובס' לאור ההלכה להרש"י שי' זיין (ע' צד) מציין עוד ספרים דשקו"ט בזה.

5. שם, ד"ה. ברמב"ם ריש הל' שמיטה ויובל הביא (מהנ"ל בפנים) רק הכתוב "ושבתה הארץ", ובסהמ"צ מ"ע קלה: "(והוא אמרו.. בחריש ובקציר תשבות) וכבר נכפל זה הציווי פעמים ואמר שבת שבתון יהי לארץ.. האי שבתון עשה (ואח"כ) ואמר גם כן ושבתה הארץ". ובפרש"י ע"ז (טו, ב) הביא הכתוב "שנת שבתון יהי לארץ". וראה לקמן הערה 12, 8.

6. במנין המצות (מצוה א') שבהכותרת להל' שמיטה ויובל.

– התורה הפקירה¹⁸ את פירות¹⁹ השביעית ובעה"ב אינו פועל בזה כלום²⁰.

והחילוק בפשטות הוא באופן²¹ שהוא מראה שאינו מפקיר (גודר שדהו ונועל כרמו)²²: אם חובת גברא על בעה"ב להפקיר²³, הרי (אע"פ שהוא עובר על מ"ע, מ"מ) אסור לזולתו לקחתם, ואם לוקחם הרי הוא עובר על איסור גזל. אבל אם אפקעתא דמלכא הוא, יכולים לקחת ולזכות בפירות אפילו בעל כרחם של בעלים.

וכדמוך לא תזמור¹⁰, פשוט שאיסור הל"ת הוא רק על הגברא "שלא יעבוד עבודה הארץ בשנה זו כו"¹¹].

אחת מהנפק"מ שבוזה: אם המצוה היא שקרקעו של ישראל צריכה שביתה, הרי אין חילוק מי שולל את השביתה ועובד העבודה בקרקעו, ואפילו אם גוי¹² עושה זה, עובר בעל הקרקע על העשה; אבל אם חובת גברא היא הרי כשגוי עובד שדהו אין בעל הקרקע עובר.

ב. עד"ז ישנה חקירה ופולוגתא במ"ע אחרת שבשביעית – "והשביעית תשמטנה ונטשתה"¹³, האם מצות שמיטת הפירות היא שמה שהארץ מוציאה בשביעית על בעה"ב להשמיט [להפקיר]¹⁴, כלשון הרמב"ם (בספר המצוות¹⁵) "שצונו להפקיר כל מה שתצמח" ו(בספר היד¹⁶) "להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית"; או שהשמיטה היא באופן של "אפקעתא דמלכא"¹⁷

10. בהר שם, ד.

11. לשון הרמב"ם בהכותרת להלכות שמיטה ויובל מצוה ב' (וראה לשונו בסהמ"צ ובמנין המצות בתחילת ספר היד מל"ת רכ ואילך). וראה צפע"נ מהד"ת ד, רע"ג.

12. ראה תוס' רי"ד ע"ז שם (מהדו"ק). חכמת שלמה (מהרש"ל) ב"מ צ, א. ובתוס' רי"ד (בשם המורה – רש"י) וח"ש הביאו הכ' שבת שבתון יהי' לארץ.

13. משפטים כג, יא. וראה חינוך מצוה פד "ומצוה זו שהיא להפקיר כל פירותי" ומצוה אחרת שציונו הא"ל לשבות בה כו' קשר אחד להם".

14. והנהגתו מוכיחה שהפקיר וא"צ הפקר בדיבור, או ססתמי – אוקמי בחזקת כשרות.

15. מ"ע קלד. ועד"ז בחינוך ריש מצוה פד.

16. הלי' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ד. ובמנין המצות (מ"ע קלד) שבריש ספר היד "להשמיט קרקע". וראה

לקמן הערה 19.

17. לשון הגמרא ב"מ לט, רע"א (ובפרש"י שם: מצות המלך). קו, א (ובפרש"י: המלך ביטלו מלזורעה כו). קט, א (לגבי יובל).

18. להעיר מלשון הרמב"ם בהכותרת שם (מצוה ו') "שישמט מה שתוציא הארץ".

19. ולשון הגמרא נדרים מב, ב: "ארעא נמי (רחמנא) אפקרה" היינו ללקוט פירות כמ"ש בר"ן ורא"ש שם.

20. ראה בכנה"ל (ובהבא לקמן): מחלוקת ב"י והמבי"ט (שו"ת אבקת וכול סי' כד. שו"ת מבי"ט ח"א סי"א. מהרי"ט ח"א סי' מב, מג). מנ"ח מצוה פד. ביאור הרי"ף פערלא שם (רסו, א ואילך). ובלאור ההלכה שם (ע' צו) הביא עוד כמה ספרים. אנציקלופדיא תלמודית בערכו. ובצפע"נ (מאכא"ס פ"י הט"ו (צ, ד). נדרים פ"ו הי"ג (יג, א). תרומות פ"ב שהי"ב (מה, ב). מת"ע פ"ו ה"ה (סג, ב). ועוד) דפליגי הראשונים, מחלוקת רש"י ותוס' בר"ה טו, א.

21. מנ"ח שם.

22. ראה רמב"ם שם (פ"ד הכ"ד) "וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מ"ע". משא"כ בסתם י"ל בפשטות דהוי הפקר ממילא לכו"ע. ראה בהמובא באנציקלופדיא שם. ועוד.

23. ולשונו הגמרא הנ"ל (הערה 17, 19) תירצו באחרונים לדיעה זו – ראה בהמובא בהערה 20.

שבת לה' יג

ליתן כל המעשרות בשנה אחת²⁵, ואעפ"כ לא אשתמיט בשום מקום לומר שאם, לדוגמא, לא נתן מעשר שני בשנה הראשונה, עליו ליתן מעשר עני – והעם כי תבואת השנה ההיא אין עלי' חיוב מעשר עני.

עד"ז בנוגע תבואת ופירות של השנה השביעית, שמכיון שהתורה חייבה להפקיר את התבואה והפירות של השנה ההיא, הרי במילא אין באותה שנה חיוב מעשרות²⁶, אפילו כשלא הפקירו בפועל²⁷.

ג. לכאורה יש להביא רא' שההפקר שבשביעית הוא אפקעתא דמלכא, מלשון²⁸

ואומרים עוד נפק"מ פשוטה בזה: מכיון ששביעית פטורה ממעשרות מחמת שהפירות הם הפקר – הרי אם החיוב הוא שהאדם יפקירם, נמצא שפירות שביעית שאינו מפקירם (גודר שדהו כו') חייבים במעשרות; אבל אם הפירות הם הפקר מחמת אפקעתא דמלכא מובן שמה שאינו מפקיר אינו משנה כלום והפירות פטורים ממעשרות.

אבל י"ל, שגם כשמישהו בדוקא אינו מפקיר את פירות השביעית פטורים הם ממעשרות אפילו לפי הסברא שזהו חובת גברא²⁴, כי"ל שמה שפירות שביעית פטורים ממעשרות מטעם הפקר, אין זה מחמת שהם הפקר בפועל, אלא מחמת החיוב להפקירם.

וההסברה בזה: כשם שבשש השנים הקודמות ישנו חילוק בחיוב המעשרות, שבשנה ראשונה שני' רביעית וחמישית מפרישים מעשר שני ובשלישית וששית מפרישים מעשר עני (במקום מעשר שני), שבפשוטות י"ל הטעם בכדי שלא יצטרכו

26. להעיר מתוד"ה יד הכל ר"ה טו, א. ראה צפע"נ שבהערה 20. ובכמה אחרונים ולהעיר עד"ז בהיתר – מי שאנסוהו לחלל שבת – המחוייב להניח תפילין. העושה מלאכה בחוה"מ האם מחוייב בתפילין – שו"ת אמרי יושר ח"ב סקמ"ט (ושם גם שקו"ט בהולך במדבר ושכח מתי שבת כו'). וראה ג"כ הצ"צ למו"ק פ"ג מ"ד.

27. ראה ספרי (ראה יד, כח. תבוא כו, ב. ילקו"ש שם): "יכול אף שנה שביעית תהא חייבת במעשר ת"ל שנת המעשר שנה שחייבת במעשר יצאה שביעית שאינה חייבת במעשר". ובמהרי"ט שם סי' מג מוכיח מזה שפירות שביעית פטורין מן המעשר מגזה"כ ולא מטעם הפקר כלל (וראה שם שהביא מפרש"י ר"ה שם). ובזית רענן לילקוט ראה שם (אות מה) "שהכל הפקר", ולפי הנ"ל בפנים י"ל פ"י הספרי בפשוטות שפירות שביעית אינן חייבות במעשר מכיון שחייב להפקירם [ולהעיר שבספרי (וילקוט) שם ממשיך "יכול יהו שני מעשרות נוהגים בה (בשלישית) ת"ל שנת המעשר מעשר אחד כו"']. וראה צפע"נ מת"ע הנ"ל.

28. עוד יש להוכיח (לכאורה) דשביעית הוי אפקעתא דמלכא מזה שהוצרכו לשומרי ספיחים בשביעית להביא מהן עומר ושתי הלחם (שקלים פ"ד מ"א. תוספתא מנחות פ"י ה"ה) ובתוס' בכ"מ (יבמות קכב, א (ד"ה של). ב"מ נח, א (ד"ה

24. מחלוקת הב"י והמבי"ט (הנ"ל בהערה 20) היא בעיקר לגבי פירות עכו"ם בשביעית. ובתוך דבריו כתב הב"י (אבקת רוכל שם) "כי לא נפטרו פירות שביעית ממעשרות אלא מטעם הפקר וכל שאינו מופקר לא נפטרו ממעשרות, ומה שטען אטו ישראל שגדרו כרמו ולא הפקירו כו' דאיכא למימר בהא אין הכי נמי שהיא חייבת אע"ג דרחמנא אפקירה כיון דאיהו לא אפקרי' ואפי' את"ל דפטורה איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקרי' מה שאין כן בשל גוי כו"י, הרי דגם לשיטתי' דמצוה על האדם להפקיר לא פסיקא לי' מילתא בפירות של ישראל.

25. אף שלמדוהו מהכתובים ראה יד, כח-כט. (ראה ספרי שם, ר"ה יב, ב. רמב"ם הלכות מת"ע פ"ו ה"ד) – הרי י"ל שזהו טעם הכתוב שצ"ל רק מעשר אחד ולא שזהו גזה"כ בלי טעם.

יד תשרי ה'תשס"ה

דמלכא, ולא עי"ז שהוא מפקיר.

אבל יש לדחוק, שהמדרש מתאר את מצב השדה והאילן כמו שהם בפועל – "שדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים כו", מבלי לדבר אודות הסיבה לזה; אבל גם המדרש ס"ל שנעשו הפקר רק עי"ז שהאדם הפקירם³¹. והחידוש כש"רואה" הוא – אע"פ שהוא עצמו הפקיר אותם – שאז רואה איך הוא בפועל, וע"ד אינו דומה ראי' לשמיעה.

ד. וי"ל מקור והוכחה להדעה והסברא ששמיטת קרקעות אינה אפקעתא דמלכא כי אם חובת גברא, מזה שמשווים שמיטת קרקעות לשמיטת כספים³²: "וזה דבר השמיטה שמוט³³ בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע כו"³⁴ [ואע"פ שזהו רק דעת רבי ולא דעת רבנן³⁵

המדרש²⁹ עה"פ³⁰ "גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו" – "אלו שומרי שביעית ולמה נקרא שמם גבורי כח רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים והסייגים מופרצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר", שמהלשון "רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים" משמע שהיא נעשית הפקר מאלי' – היינו מאפקעתא

לשמור). מנחות פד, א (ד"ה שומרי). ועוד), שקו"ט האיך מותר והלא צריך ממשקה ישראל מן המותר לישראל ובת"כ פרשת בהר (כה, ד) מן שמור בארץ אין אתה בוצר כו', ולמה לא הקנו את השדות לפני שנת השביעית לקטנים שלא בני מצוה נינהו ואינם צריכים להפקירם, והיו יכולים להביא מהם עומר ושתי הלחם, ומוכח לכאורה דאפקעתא דמלכא הוי שלכן גם השדות דחש"ו הוי הפקר מאליהם (ראה עד"ז מנ"ח מצוה פד)*. אבל אינו – כי מצות התורה לא ניתנו שיהא אפשר לקיימם רק ע"י ערמה וכיו"ב, ופשיטא שאין לומר שקיום מצות עומר ושתה"ל בשנה השביעית ניתן באופן כזה שיהא מחוייבים ליקח שדה של המחוייב במצות וליתנו להקטן כדי להפקיעו ממצות שמיטה. ופשוט.

29. תנחומא ר"פ ויקרא. וראה ויק"ר שם.

30. תהלים קג, כ.

31. גם צע"ק את"ל דהוי אפקעתא דמלכא ואינו שייך לפעולת האדם כלל – מדוע נקרא "שומרי שביעית" עי"ז ש"כובש את יצרו ואינו מדבר", ובויק"ר שם "בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת א' לחודש א' שמא לשאר ימות השנה", דמשמע שהעדר דיבורו בכל ימות השנה הוי מצוה.

32. להעיר מרע"מ ריש פרשת בהר (זח"ג קח, ב): "פקודא דא לשבות בשנה השביעית כו' ואבתרי' להשמיט כספים בשביעית כו'". ובויק"ר שם: "ואת אינו מדבר בשומרי שביעית נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן וזה דבר השמיטה מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר.

33. ראה טו, ב.

34. גיטין לו, סע"א. וש"נ.

35. בגיטין שם: בשביעית בזה"ז ורבי היא (וראה פרש"י שם ד"ה בשביעית, שם ע"ב ד"ה רבא). ובמור"ק ב, סע"ב מוסיף 'אפי' תימא רבנן כו'".

* ומה"ט אין מספיק מ"ש במנ"ח שם שאפשר שלא ה' סמוך לירושלים כו'. ומ"ש במנ"ח ד"אפילו ה' (שדות של חשוק סמוך לירושלים) מ"מ אינם בני הקנאה מה"ת, הרי זה שייך להשקוט בנתינת לולב לקטן אם מהני מתנתו דקטן אפילו לדאורייתא (ראה שד"ח כרך ב' שפ, ב. ואילך). אבל להעיר דצריך למוסרו לצבור יפה יפה ובוהו שקו"ט ומחלוקת אם מהני גם בגדול (ירושלמי שקלים שם ובמפרשים) ב"מ קית, א. ועיין תוי"ט שקלים שם דמחלק בין הנ"ל ושקלים דמקבלים מקטנים (שקלים פ"א מ"ה. וראה רע"ב שם) ולא חיישינן. וראה בארוכה מל"מ ושעה"מ שקלים פ"ד ה"ו. ועוד). ובכל אופן י"ל בפשוטות שיכולים ליקח מהם בתורת הפקר ב"ד הפקר. ואכ"מ

במשנה שלאחרי זה⁴⁰) ?

הרי משמע מכל זה, ששמיטת כספים אינה בגדר אפקעתא דמלכא – שהחוב נפקע ונתבטל לגמרי בדרך ממילא⁴¹ – כי אם (א) חובת גברא היא על המלוה להשמיט את החוב⁴² ו(ב) שגדר החיוב אינו להפקיע את החוב ולבטל אותו לגמרי, כי אם הוא עוזב (משמט) את החוב: אינו תובעו (לא יגוש).

[עפ"ז יוכן מ"ש הרמב"ם⁴³: "מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנאמר כו" ש בפשטות הרי זה מתאים כשהשמיטה היא חיוב על המלוה, ולא כשזהו אפקעתא דמלכא⁴⁴].

40. מ"ט שם.

41. אבל במרדכי גיטין פ"ד סי' שפ: "דשביעית אפקעתא דמלכא הוא אע"ג דלא אמר משמט אני". וראה סמ"ע שו"ע חו"מ סס"ז סקט"ו. וכן פשיטא לי' להמנ"ח מצוה תעז בתחילתו. וראה ספר התרומות שער מה (חלק א') אות ה' (ותשובות הרא"ש כלל עז אות ד') בשם תשובת הרמב"ן. ולהעיר מפרש"י גיטין (לו, א ד"ה מוסרני. שם, ב ד"ה רבא) דתירין רבו "הפקר ב"ד הי' הפקר" קאי גם על הקושיא הא' שם "ומי איכא דמדאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט". ועד"ז בחי' הרשב"א שם (ושם: "אפקר הלל ממונו של לווה לגבי מלוה ומגבי ליי"). וי"ל.

42. וכן מוכח בתשובת מהרשד"ם חו"מ סי' סא (ועד"ז מקושי' התומים סס"ז סקכ"ה): ושמא אפי' טעמא דב"ד אביהן של תומין לא איצטרין ליתומים קטנים שהלוו שהרי לאו בני מיעבד מצוה ניהו וקרא כו". ועי"ש בסוף התשובה, ואם הוי אפקעתא דמלכא, הרי החיוב נפקע מאליו ולמאי נפק"מ, כמ"ש במנ"ח שם.

43. רפ"ט שם. ובסהמ"צ מ"ע קמא. ראה ביאור הרי"ף פערלא שם (רסו, ג).

44. כי דוחק לומר שס"ל שכל המצוה היא רק

– הרי הם חולקים רק על זה שרבי אומר "בזמן שאתה משמט קרקע כו", אבל לא על ההשוואה של השמטת קרקע להשמטת כספים³⁶].

בשמיטת כספים איתא במשנה מס' שביעית³⁷: "המחזיר חוב בשביעית (אחרי זמן ההשמטה³⁸) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" והנה אם שמיטה היא אפקעתא דמלכא והחוב מתבטל, אינו מרווח כל כך לשון המשנה "המחזיר חוב" "משמט אני", ופי' המפרשים את אמירת הלווה "אעפ"כ", שהוא רוצה "לפרוע" את החוב³⁹ ?

ויתירה מזו: מכיון שהתורה אמרה ששביעית משמטת את החוב ומבטלת אותו, הי' צריך להיות לכאורה איסור על הלוה לעשות פעולה הפכית – להחזיר את הממון בתור חוב – והמשנה אומרת אשר (לא זו בלבד שמותר לו ללוה לעשות כן, אלא ש) "רוח חכמים נוחה ממנו" (כדאיתא

36. ובסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קמא ובחינוך מצוה תעז: ולשון התוספתא בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים. וראה לאור ההלכה שם ע' קי שרוב הראשונים פוסקים כרבי, ואשר כן פסק הרמב"ם. אבל ראה לקמן הערה 45.

37. פ"י מ"ח. גיטין לו, ריש ע"ב (בשינוי לשון).

38. בזמן שהשביעית נוהגת ועברה עליו שביעית – פרש"י גיטין שם. הרא"ש שביעית שם. וראה ר"ש, פי' מהר"י בן מלכי צדק, רע"ב (ועוד) שביעית שם.

39. בר"ש (וברע"ב) שם "אני רוצה לפרוע (לך)". וראה מה שהקשה בתוי"ט שביעית שם ובמשנה ראשונה שם. ובפרש"י גיטין שם ד"ה ואם "אני רוצה להחזירו לך". ויתירה מזו בפרש"י שבת (קמח, ב): אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו.

השמיטה, ז.א. שמצוה על הגברא לדבר, להפקיר השדה⁴⁶.

והחילוק הוא רק שבשמיטת כספים, מכיון שהמצוה היא "שמט כל בעל משה ידו כו' לא יגוש את רעהו" – רק לתבוע אסור לו, ונשאר שעבוד חפצא של החוב, כנ"ל; אבל בשמיטת קרקע, שכתוב בה "והשביעית תשמטנה ונטשתה", נעשים הפירות והתבואה הפקר לגמרי.

(משיחות חודש תשרי תשל"ג, שנת השמיטה)

ה. והנה עפ"י ההסברה הנ"ל בענין שמיטת כספים, מסתבר שעד"ז הוא גם שמיטת קרקעות, כי בין בקרקעות ובין בכספים הוא אותו גדר של שמיטה (בשנה השביעית); ובפרט שמקשרים אותם יחד ב"זוה דבר השמיטה" [וכמו שהרמב"ם מביא בספר המצוות במ"ע דשמיטת כספים "ולשון התוספתא בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים"]⁴⁵, ש"זוה דבר השמיטה" משמעו כפשוטו, שזה (שמפרש לאח"ז) הוא מצות

כספים כמו כן מופקעים ממלוה ללוה" (ועד"ז הוא ברשב"א גיטין שם). וברמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ט ה"ב "אין שמיטת כספים כו' אלא בזמן שהיובל נוהג... שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף כו' אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע כו'". וראה לשונו פ"י ה"ט שם. ובסוף הפרק שם "יובן משמיט קרקע בתחלתו ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה". ובכ"מ פ"ד הכ"ה שם (פ"ט ה"ב. פ"י ה"ט) דלהרמב"ם דוקא שמיטת כספים הוקשו ליובל. וראה מל"מ פ"ד שם.

46. ע"פ המבואר לקמן סי' לח הערה 12 אולי י"ל ההשתוות דשמיטת קרקע ושמיטת כספים גם בזה שגם בקרקע המצוה "להשמיט כל מה שתוציא הארץ" היינו שמניחו הפקר [ורק "כל הנועל כרמו כו' ביטל מ"ע" (רמב"ם שם פ"ד הכ"ד)] וגם להפקיר בפה – ראה רמב"ם שם "אלא יפקיד הכל". וראה רי"פ פערלא שם רסו, א ואילך.

שיאמר משמט בדבור אבל אפקעתא דמלכא היא מעצמה כי: א) רק כשבא הלוה להחזיר מצינו שצריך שיאמר משמט אני, ולא פסיקא מילתא בכל מלוה עד שיתכן לומר "מ"ע להשמיט המלוה בשביעית כו'". ב) אם לזה כוונתו הו"ל לפרש. וראה רי"פ פערלא שם.

45. הנ"ל הוא לפרש"י גיטין לו, סע"א דשמיטת קרקע קאי על השביעית. אבל גם לפי ר"ת בתוס' שם ד"ה בזמן [וכן פירש ברמב"ן ריטב"א ר"ן מאירי שם. ובכמה פוסקים שפסקו כרבי], שמפרש דברי רבי כהירושלמי דהשמטת קרקע מדובר ביובל, והשמטת כספים פי' שביעית בכלל – גם דקרקע, הרי פשיטא ששוין הן שהרי כוללם יחד. ויתירה מזו: קורא לשביעית בכלל שמיטת כספים. אבל להעיר דלפי' הא' דר"ת בקדושין (לח, ב סד"ה השמטת) "נקט נמי שמיטת כספים דמילא להו שמיטת יובל שביובל חוורות השדות מלוקח למוכר ושמיטת

'שמיטה' בעבודת האדם

מכתב כללי, ח"י אלול ה'תשל"ט

ב"ה, יום ב' פ' נצבים וילך,
ח"י אלול ה'תשל"ט
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לאורה של השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, ובקשר עם ההכנות אליה, יש להביא בחשבון כי לכל שנה חדשה יש תוכן כפול: המשמעות הכללית – השווה בכל שנה חדשה – כשנה חדשה, והמשמעות המיוחדת הקשורה לקווים המיוחדים המאפיינים את השנה החדשה המסוימת, שבהם שנה חדשה זו שונה מן השנים החדשות האחרות.

על המשמעות המיוחדת של השנה החדשה הנוכחית, ה'תש"מ נעמוד בזה:

המיוחד בשנה הבאה עלינו לטובה היא שהיא שנת השבע, שנת השמיטה, שנה שהתורה

יום ב' פ' נצבים וילך: להעיר מהשיעור-חומש דיום זה: (ומל ה' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך) – ר"ת אלול (בעה"ט עה"פ נצבים ל, ו. ב"ח או"ח סתקפ"א ד"ה והעבירו) – תשובה (ומרומו בזה גם ענין התפילה (אגה"ק ס"ד)).

ח"י אלול: יום הולדת שני המאורות הגדולים: הבעש"ט (בשנת נח"ת) ורבינו הזקן (בשנת קה"ת) – ספר השיחות תש"ג ע' 141 ואילך. ולהעיר שיום הולדת הבעש"ט הי' ביום ב', כבקביעות שנה זו.
ח"י אלול: התחלת י"ב הימים האחרונים דחודש (אלול) החשבון דשנה העוברת, מתאימים ל"ב חדשי השנה, וח"י אלול – לחשבון חודש תשרי העבר (ספר השיחות שם ע' 177).
לאורה של השנה החדשה: להעיר מלקו"ת ר"פ נצבים "אתם נצבים היום כו' קאי על ר"ה".
שנה חדשה זו שונה מן השנים החדשות האחרות: להעיר ג"כ מאגה"ק סי"ד.
שנת השמיטה... כ"שבת לה'... שהיום הראשון... שבת: להעיר מההשוואה דשנת השבע ויום השבת וכמחז"ל שבת לה', כשם שנאמר בשבת בראשית (תוי"כ (הובא בפרש"י) בהר כה, ב. וראה ראב"ע ורמב"ן שם).

שהתורה... מציינת: בהר שם, ב"ד.

יח תשרי ה'תשס"ה

תורת אמת (המאירה כל דבר באור האמת האלוקית) מציינת אותה כ"שבת לה" – שנה שבתית קודש לה'.

נקודה נוספת, המייחדת יותר את השנה הבאה, היא העובדה שהיום הראשון של השנה, של ראש-השנה, חל ביום השבת. כבר הודגש פעמים רבות שראש-השנה אינו רק ראשית השנה, כי אם גם ה"ראש של השנה, וכשם שהראש מנהל ומנהיג את כל הגוף, כך חייבות ההחלטות הטובות המתקבלות בנפש בראש-השנה "להנהיג" את כל ימי השנה. משנעות מיוחדת, אפוא, לעובדה שגם ה"ראש" של השנה הבאה הוא "שבת".

כאן יש לציין שלמרות השוני של השנה החדשה, מבחינת השמיטה, קשור במיוחד בארץ-ישראל ובקדושתה של ארצנו הקדושה, שבה בתוקפן כל ההלכות של "שמיטת קרקעות" – שלא לעבוד את השודת והרכמים – וכו'.

– הרי כבר הוסבר פעמים רבות שבחיי היום של יהודי, ובמיוחד בחיי הנשמה שלו, הרי בכל מקום שהוא נמצא הוא עושה את כל בית וסביבתו ל"ארץ ישראל" (רוחנית). כשם שארץ ישראל היא "ארץ אשר . . . תמיד עיני ה' אלוךך בה, מרשית השנה ועד אחרית שנה" – ההשגחה הפרטית האלוקית נראית בה תמיד, מראשית השנה ועד סופה) – כך צריכה להיראות האלוקות בכל בית יהודי וסביבה יהודית, עד כדי האפשרות "לנשום את אויר ארץ ישראל" בכל מקום בו נמצא יהודי.

מלבד זאת הרי גם בחוץ לארץ תקף הענין של "שמיטת כספים" (ביטול החובות הכספיים) המבטא את רוח שנת השמיטה גם בענינים גשמיים, במיוחד בענינים שבין אדם לחבירו.

* * *

שהתורה . . . (המאירה כל דבר: כמ"ש (משלי ו, כג) ותורה אור. קודש לה'): פרש"י עה"פ שם, ב.

שראש השנה . . . ה"ראש" של השנה: לקו"ת תבוא מא, ג. מנהל ומנהיג: עט"ר בתחלתו.

ה"ראש" של השנה הבאה הוא "שבת": ראה דרושי יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת (לקו"ת ר"ה נו, א. המשך תרס"ו בתחלתו. ועוד).

השמיטה, קשור במיוחד בארץ ישראל: ירושלמי שביעית רפ"ו. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רמז.

כבר הוסבר פעמים רבות: לקו"ש ח"ב ע' 621. וראה לקו"ש ח"ח ע' 404 בשוה"ג להערה 48. תמיד . . . שנה": עקב יא, יב.

"לנשום את האויר: האויר נחוצך מאד שהרי גם זמן מועט לא יחיי' האדם בלי אויר (המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו). וראה ב"ר ספי"ד: הנשמה כו' הנשימה.

אויר ארץ ישראל": דאווירה טהור (שבת טו, ב) ומחכים (ב"ב קנח, ב. וראה תקו"ז תכ"ב בתחלתו) ומרמז נבואה (ז"ח ס"פ ויצא). ובצפע"נ (עה"ת ברכה לד, א) מחדש דמשה קידש בראי' שלו האויר דאי' ולעולם.

בחוץ לארץ תקף . . . "שמיטת כספים": רמב"ם שם פ"ט ה"ג. טושו"ע חו"מ ר"ס סז. שו"ע אדה"ז הל' הלואה סל"ד.

שבת לה' יט

עניינה של השבת הוא – קדושה, "שבת קודש", שבת החדורה בקדושה, בראש ובראשונה מתבטא הדבר באי עשיית מלאכה של חול: בשנה השבתית, שנת השמיטה – באי עשיית מלאכה בשדה ובכרם וכיוצא בהן, וביום השבת – באי עשיית כל מלאכה, הן בבית והן בשדה ("לא תעשה כל מלאכה").

מובן מאליו, שאין להסתפק באי-עשייה (של האסור להיעשות). יחד עם זה יש למלא את יום השבת בשבתיות אקטיבית – "לעשות את השבת", ובאופן של "וקראת לשבת עונג", להכניס אל השבת עונג אמיתי על-ידי ענינים הקשורים בתורה ומצוות. על ידי-כך מביאים את ברכות הקב"ה, הן ברוחניות והן בגשמיות, ולא רק ביום השבת כי אם גם בימי החול, שכן קדושת השבת צועדת יחד עם ברכת השבת, כפי שהתורה אומרת "ויברך אלוקים את יום השביעי, ויקדש אותו".

במילים אחרות התכלית הכללית של האדם היא – "אדם לעמל יולד" – לעמול, לעשות ולפעול. השבת אינה מהווה חלילה, סתירה לכך. אדרבה ה"עמל" של השבת הוא העמל האמיתי והתכליתי, שהוא, כפי שזה נקרא בפי חכמינו ז"ל, "עמל תורה" ("תורה" במובן של – הוראה, כלומר: קיום מצוות התורה, כולל מצות לימוד התורה באופן של "מביא לידי מעשה") ו"עמל תפילה". לפיכך, יום השבת, שבו האדם חפשי ממלאכות החול, יש למלא אותו בתוספות של מצוות (כשאפילו המעשים הרגילים, כאכילה, שתיה ושינה, הופכים למצוה, מצות עונג שבת), עד לתוספת בשיעורי תורה, תוספת בתפילה בכוונה ובהכנה לתפילה, וזה, כאמור

השבת הוא – קדושה: כידוע בכתבי האריז"ל ע"פ ושמרתם את השבת כי קודש הוא כו' שהוא בחי' מוחין דאבא (סידור עם דא"ח (ריד, א)). וראה לקו"ת ברכה צד, ד. המשך וככה תרל"ז פ"ה. פכ"ה ואילך. ("לא תעשה כל מלאכה"): יתרו כ, י.

"לעשות את השבת": תשא לא, טז, אג, ב דשבת מקדשא וקיימא (ביצה יז, א) – ראה לקו"ת שה"ש כד, א-ב. ובארוכה – ד"ה את שבתותי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 79 ואילך). לקו"ש ח"ג ע' 975 ובהע' 8. וקראת לשבת עונג: ישעי' נח, יג. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח ר"ס רמב. ויברך . . . אותו: בראשית ב, ג.

במלים אחרות: בהבא לקמן – ראה גם מכתב כללי דח"י אלול תשל"ב (לקו"ש ח"ט ע' 473 ואילך). "אדם לעמל יולד": איוב ה, ז. וראה ד"ה אר"א כל אדם לעמל נברא תרפ"ט. לקו"ש חט"ו ע' 93 ס"ג ואילך. השבת . . . תורה: ראה זח"ג צה, רע"א. תורת לוי"צ למס' תענית ע' ג. חכמינו ז"ל: סנהדרין צט, ב.

("תורה" . . . הוראה: זח"ג נג, ב). התורה . . . "מביא לידי מעשה": ראה קידושין מ, ב. ר"עמל תפלה": בסנהדרין שם "עמל שיחה" והוא ההתעסקות בתפלה (וכמארז"ל (ברכות כו, ב. ע"ז ז, ב) אין שיחה אלא תפלה) – ראה אוה"ת חיי שרה קכט, א ואילך. וישב (כרך ה) תתקיא, ב. סה"מ עת"ר ע' קצה. ד"ה אר"א הנ"ל פ"ו. יערות דבש הובא בעץ יוסף לע"י סנהדרין שם.

כאכילה, שתיה ושינה . . . מצות עונג שבת): ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב. וש"נ. ושינה . . . מצות עונג שבת): ראה לקו"ש ח"ב ע' 254 הערה 50. וש"נ. שבת . . . לתוספת בשיעורי תורה: ראה ירושלמי שבת פט"ו ה"ג. יל"ש ר"פ יתרו. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סר"צ ס"ב (ס"ג).

כ תשרי ה'תשס"ה

לעיל, עונג שבת האמיתי (נוסף לעונג הנובע מן השכר והברכות הכרוכים בשמירת שבת).

כך גם בשנה השבתית, שנת השמיטה: הן באשר להתנהגותו של היהודי בשנת השמיטה, הדומה להתנהגותו ביום השבת, להוסיף בזמן הפנוי – במצוות, תורה ותפלה, והן באשר להשפעת שנת השמיטה על כל ובכל שנות החול.

אם הדברים כך בכל שנת שמיטה, הרי זה במידה יתירה וחזקה יותר בשנה הבאה עלינו לטובה, שגם ה"ראש" שלה הוא של – שבת, כאמור לעיל. ודאי שיש למלא כל יום מימי השנה הבאה ביתר תורה, יתר כונה בתפילה, יתר הידור במצוות, תוספת בכל הענינים של טוב וקדושה, עוד יותר מן הציווי הכללי של "מעלין בקודש".

ומאחר ששניהם – יום השבת והשנה של שבת – מזכירים לנו כי הקב"ה הוא בורא העולם וכל אשר בעולם כולל האדם – ודאי שהוא מעניק לכל יהודי ולכל היהודים את הכוחות המלאים לשמור את השבת ולשמור את שנת השמיטה במלוא המידה.

* * *

להבאת הנקודת האמורת לעיל לידי מעשה בפועל:

מאחר ואנו עומדים על סף השנה החדשה, שנה שהיא שבת לה', ושראש השנה שלה הוא שבת, דבר הקשור בקדושה וברכה ועונג, צריכה גם ההכנכה לכך להיות באופן מתאים, והחלטה איתנה למלא כל יום מימי השנה הבאה בענינים קשורים בזה, בכל שלושת ה"קווים": תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים, ובאופן של עונג.

יחד עם כך יש להדגיש, כי כשם ששנת השמיטה מתחילה כבר עתה, מבחינה זו שאיסורי עבודת האדמה וכו' נכנסים לתוקף כבר בחודש שלפניה, חודש אלול – יש לכן גם להתחיל את

שבת . . תורה . . תפלה: ראה תניא (קו"א) בסופו.

תוספת בתפלה: ראה לקו"ת ד"ה והי' מידי חודש. ובכ"מ.

כך גם: להעיר מתורת הבעש"ט (כש"ט – הוצאת קה"ת – הוספות סי' כא): ושבתה הארץ – שביטה וביטול אין ארץ: מען טראגט אריין שביתה אין די ענינים ארציים גופא. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 275. ח"י"ב ע' 113 ואילך.

השמיטה . . להוסיף . . ותפלה: ראה ספורנו עה"פ בהר ב"ד: שתהי' כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו . . שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה'. ובס' המאמרים תר"ל סד"ה כי תבואו (ע' קח) דכל השנים כללות נש"י א"א להם להיות בעבודתם כהסנהדרין כיון שהם טרודים לחרוש ולזרוע כו' אבל בשביעית היתה עבודתם כמו הסנהדרין כו'.

"מעלין בקודש": ברכות כח, א. וש"נ.

ששניהם . . מזכירים לנו: ראה חינוך מצוה לא-לב. מצוה פד. וראה גם רמב"ן עה"פ שם, ב.

ודאי: שהרי אינו מבקש אלא לפי כחן (במדב"ר פי"ב, ג).

מעשה בפועל: דהמעשה הוא העיקר (ראה אבות פ"א מ"ד).

שלושת ה"קווים" . . תורה, עבודה . . וגמילות-חסדים: שביעית פ"ב מ"ו. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג הי"א.

שבת לה' כא

ההתנהגות המיוחדת של שנת השמיטה עוד בחודש אלול, והמעשה הא העיקר: יש להתחיל מיד בהוספה בלימוד התורה, הידור במצוות ותפלה, ודבר זה יביא יתר ברכה והצלחה בכל האמור, וגם במשך כל השנה הבאה.

* * *

ויהי רצון שכל אחד ואחת מאתנו, בתוך כלל ישראל, יחליט ויבצע בהתאם לאמור, ובאופנה אמור בראש פרשתנו: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם גו', לעברך בברית ה' אלוהיך" ("נצבים" "איתן").

ודבר זה יהווה גם הכנה קרובה ממש למילוי ההבטחה בשיעור החומש של היום: "ושב ה' אלקיך את שבותך גו' והביאך ה' אלקיך אל הארץ", וכפי שקראנו עתה בשבת (שעברה): "והיה כי תבוא אל הארץ גו' וישבת בה" – (ישיבה איתנה), "והיה" – כפירוש חז"ל: בשמחה, ואין "והיה" אלא מיד, בקרוב ממש – בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,

שאז יהיה "כימי צאתך מארץ מצרים" – "ויביאם אל גבול קדשו, הר זה קנתה ימינו" (שהקב"ה יביא את כל עם ישראל כולו לארצו הקדושה, לבית-המקדש שברא ביד ימינו), ונקיים את כל המצוות – כולל מצוות השמיטה – בכל פרטיהן, בשמחה ובטוב לבב.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה
בגשמיות וברוחניות גם יחד

בראש פרשתנו: נצבים כט, ט"א.

"אתם נצבים היום: ראה כש"ט הוספות סי' לא. וש"נ.

"אתם נצבים . . כולכם: ראה לקו"ת ריש פרשתנו.

("נצבים" "איתן"): אוה"ת פרשתנו ע' א"ב.

הכנה . . והביאך: ראה מדרש תהלים עה"פ רצית (פה, ב). ובכמה כת"י שם הוספה: . . להקב"ה ומפני כן

ישראל נגאלין מיד שכה"א . . (הובא בהוצאת באבער). אבות פ"ה מ"ט (ממקרא מלא בפ' בחוקתי).

"ושב . . הארץ": שם ל, ג"ה.

"והיה . . בה": תבוא כו, א.

כפירוש חז"ל: בשמחה: ראה ב"ר פמ"ב, ג (בסופו). ובכ"מ [ונתבאר בלקו"ת ראה ל, ד]. וראה או"ת להה"מ

ר"פ תבוא.

ואין "והיה" אלא מיד: ספרי עה"פ. – ראיתי בכ"מ (צפע"נ עה"ת ועוד) מקשין שהרי צ"ל אחרי דוירתה וישבת בה, ועד שכמה רצו להשמיט זה מהספרי! – וצע"ג מה מכריח לפרש ד"מיד" דהספרי מדבר בהבאת ביכורים- היפך פשטות לשונו דמיד תבוא אל הארץ ובא המשכו בהדרשא שלאח"ז שתבוא מיד – בשכר מצות ביכורים (אף שהיא לאחרי וירתה גו'). – ועפ"ז גם פשוט מקור הדרשה והי' – מיד (ושלא יוקשה ממ"נ (לפנ"ז) והי' בהניח גו', והי' באחרית הימים ועוד ועוד) – כי כיון דוהי' ל' שמחה – בנדו"ד שייך שמחה על ביאת מיד, כי ביאת הארץ בכלל הובטחה מאז.

"כימי צאתך מארץ מצרים": מיכה ז, טו.

"ויביאם . . ימינו": תהלים עח, נד. וראה אבות ספ"ו.

שבוע ב'

בגדר דשמיטת קרקעות ושמיטת כספים (ב)

וסיום מסכת שביעית. לקוטי שיחות חי"ז בהר ב'

אלא (ש) "רוח חכמים נוחה ממנו" (כדאיא במשנה שלאחרי זה⁴)?

הרי משמע מכל זה, ששמיטת כספים אינה בגדר אפקעתא דמלכא – שהחוב נפקע ונתבטל לגמרי בדרך ממילא⁵ – כי אם (א) חובת גברא היא על המלוה להשמיט את החוב⁶ ו(ב) שגדר החיוב אינו להפקיע את

ז. איתא במשנה מס' שביעית¹: "המחזיר חוב בשביעית (אחרי זמן ההשמטה²) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" והנה אם שמיטה היא אפקעתא דמלכא והחוב מתבטל, אינו מרווח כל כך לשון המשנה "המחזיר חוב" "משמט אני", ופי' המפרשים את אמירת הלווה "אעפ"כ", שהוא רוצה "לפרוע" את החוב³?

ויתירה מזו: מכיון שהתורה אמרה ששביעית משמטת את החוב ומבטלת אותו, הי' צריך להיות לכאורה איסור על הלווה לעשות פעולה הפכית – להחזיר את הממון בתור חוב – והמשנה אומרת אשר (לא זו בלבד שמותר לו ללוה לעשות כן,

4. מ"ט שם.
5. אבל במרדכי גיטין פ"ד סי' שפ: "דשביעית אפקעתא דמלכא הוא אע"ג דלא אמר משמט אני". וראה סמ"ע שו"ע חו"מ סס"ז סקט"ו. וכן פשיטא לי' להמנ"ח מצוה תעז בתחילתו. וראה ספר התרומות שער מה (חלק א') אות ה' (ותשובות הרא"ש כלל עז אות ד') בשם תשובת הרמב"ן. ולהעיר מפרש"י גיטין (לו, א ד"ה מוסרני. שם, ב ד"ה רבא) דתירוז רבו "הפקר ב"ד הי' הפקר" קאי גם על הקושיא הא' שם "ומי איכא דמדאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט". ועד"ז בחי' הרשב"א שם (ושם: "אפקר הלל ממונו של לוה לגבי מלוה ומגבי לי"). וי"ל.

6. וכן מוכח בתשובת מהרשד"ם חו"מ סי' סא (ועד"ז מקושי' התומים סס"ז סקכ"ה): ושמא אפי' טעמא דב"ד אביהן של יתומין לא איצטריך ליתומים קטנים שהלוו שהרי לאו בני מעבד מצוה נינהו וקרא כו". ועי"ש בסוף התשובה, ואם הוי אפקעתא

1. פ"י מ"ח. גיטין לו, ריש ע"ב (בשינוי לשון).
2. בזמן שהשביעית נוהגת ועברה עליו שביעית – פרש"י גיטין שם. הרא"ש שביעית שם. וראה ר"ש, פי' מהר"י בן מלכי צדק, רע"ב (ועוד) שביעית שם.
3. בר"ש (וברע"ב) שם "אני רוצה לפרוע (לך)". וראה מה שהקשה בתו"ט שביעית שם ובמשנה ראשונה שם. ובפרש"י גיטין שם ד"ה ואם "אני רוצה להחזירו לך". ויתירה מזו בפרש"י שבת (קמח, ב): אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו.

כו תשרי ה'תשס"ח

ההשמטה (בתור מ"ע); וכלשון החינוך¹¹:
"לעזוב החובות" – היינו שלא לתובעם;
וכמשמעות לשון הכתובים: "שמוט כל בעל
משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו
ואת אחיו גו' ואשר יהי' לך את אחיך תשמט
ידך"¹².

ומכיון שה"לא יגוש" מחייב ומכריח את
המלוה שיעזוב את החוב ולא יתבענו, מובן
שבדרך ממילא מתבטל השעבוד וחובת
הגברא שעל הלוח לפרוע את החוב (כי הא
בהא תליא)¹³ – כלשון הרמב"ם: "משמט אני
וכבר נפטר ממני", שהלוח נפטר משעבודו
למלוה¹⁴; אבל זהו רק ביטול השעבוד ביחס

"מ"ע להשמיט המלוה כו' והתובע חוב כו' עבר על
ל"ת שנאמר כו'" ולא כתב מ"ע להשמיט כו' ואסור
לתבוע כו'.

11. מצוה תעז.

12. ולפ"ז מה שצריך לומר משמט אני לדעת
הרמב"ם כיון דכל הגדר הוא מצד לא יגוש, י"ל דס"ל
דהוי מצוה שיאמר ההשמטה בפה כפרש"י גיטין
ושבת שם. וכן הוא דעת אדה"ז הלכות הלואה סל"ו
(וכ"כ במרדכי שם ואו"ז פ"א דע"ז ס' קח לדעתם
דשביעית משמטת מאילי. וראה תוס' רי"ד גיטין לז,
ב. ב"ח חו"מ ס' סז סקל"ה וסקל"ו). ובריי"פ פערלא
שם בתחלתו (רסב, ד) כ' דלהרמב"ם בלא אמירת
משמט אני עובר בלא יגוש.

13. ראה יתירה מזו בקצה"ח ס' קד סק"ב
דבהלואה בכלל (לא בשנת השמיטה) כשאין המלוה
תובע אין על הלוח מצוה לפרוע, וגם לדעת הנתנה"מ
(שם סק"א) דחייב כיון דרחמנא חייבא לפרוע, היינו
כשחסרה התביעה בפועל, אבל בנדו"ד (מצוה
ו) איסור על המלוה לתבוע כו', י"ל שגם לשיטתו
אין על הלוח מצוה לפרוע. וכדמשמע מהלשון רוח
חכמים נוחה הימנו ולא קיום מצות פבע"ח וכיו"ב
(וכבפנים).

14. ולשונו "וכבר נפטר ממני" היינו שנפטרת
ממני לא ע"י אמירתו עכשיו "משמט אני".

החוב ולבטל אותו לגמרי, כי אם הוא עוזב
(משמט) את החוב: אינו תובעו (לא יגוש).

[עפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם⁷: "מצות עשה
להשמיט המלוה בשביעית שנאמר כו'"
שבפשטות הרי זה מתאים כשההשמטה
היא חיוב על המלוה, ולא כשזהו אפקעתא
דמלכא⁸].

ולפי זה מוסבר מ"ש הרמב"ם⁹: "וצריך
המלוה לומר למחזיר משמיט אני וכבר
נפטרת ממני, אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל,
יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש",
היינו שהחיוב והמצוה שעל המלוה ("משמט
אני") מוגדרים בזה שהוא מקיים מ"ש "לא
יגוש", – שזה אינו לאו ואיסור בפני עצמו
בשמיטת כספים¹⁰, כ"א זהו (גם) קיום חיוב

דמלכא, הרי החיוב נפקע מאליו ולמאי נפק"מ,
כמ"ש במנ"ח שם.

7. רפ"ט שם. ובסהמ"צ מ"ע קמא. ראה ביאור
הרי"פ פערלא שם (רסו, ג).

8. כי דוחק לומר שס"ל שכל המצוה היא רק
שיאמר משמט בדבור אבל אפקעתא דמלכא היא
מעצמה כי: א) רק כשבא הלוח להחזיר מצינו שצריך
שיאמר משמט אני, ולא פסיקא מילתא בכל מלוה עד
שיתכן לומר "מ"ע להשמיט המלוה בשביעית כו'".
ב) אם לזה כוונתו הו"ל לפרש. וראה רי"פ פערלא
שם.

9. שם פ"ט הכ"ח. וראה רדב"ז וכו"מ שם.

10. ועפ"ז יובן מה שבהמצות ל"ת (סהמ"צ ל"ת
רל) כללם יחד: הזהירנו שלא לתבוע משאות בשנת
השמיטה אבל ישמטו כלם יחד* שנאמר שמוט
כל בעל משה ידו כו' ואינו מותר לגוש כו' אבל
ישמט". והלעיר שגם בספר היד שם רפ"ט כתב:

*כ"ה בהוצאה שלפנינו. אבל בתרגום קאפח "ישמטו
כליל לגמרי". ובהוצאת העליר מתרגום א"א "אבל
יפלו לגמרי".

שבת לה' כו

מ"מ החוב עדיין נשאר, לא נפקע¹⁹; בסגנון אחר: כשלוה, חלה מעין בעלות של המלוה על חלק מנכסי הלוה (בסכות דההלואה).

וקשה לפרש שזהו ענין של פריעת בע"ח מצוה, כיש המפרשים כן במשנתנו²⁰, והראי' שכנ"ל זהו רק דעת יחיד שס"ל שישנו חיוב על הלוה להחזיר את החוב למלוה (אם לא אמר משמט אני); ועוד, אם זהו מצוה של פריעת בע"ח – אפילו לפי הדעה שאינה אלא מדרבנן²¹ – הרי זהו חיוב ממש²² ולא רק "רוח חכמים"²³ נוחה ממנו²⁴.

ניכר ונראה שלא ע"י נגישה נותן לו". ואף שכתבו לדעתו דשמיטה דקרא אינה מחילה כו', ויש שכתבו (נסמן בהערה שלפנ"ז), וגם אח"כ מאמירת הלוה "אעפ"כ" משמע ג"כ שהוא מחזיר חובו, כבהערה 3. וראה פרש"י גיטין שם ד"ה עד דאמר.

19. ולהעיר מצפצפ"נ כלאים פ"י הכ"ז (יט, ג"ד). מהד"ת בסופו.

20. משנה ראשונה שביעית מ"ט שם.

21. ראה אנציקלופדיא תלמודית כרך ט' ע' רכו ואילך. ושי"נ.

22. ראה כתובות פו, סע"א דכופין על מ"ע.

23. ראה בארוכה בצ"צ חידושים על הש"ס סוף שביעית בגדר רוח חכמים נוחה ממנו. אבל להעיר דלפרש"י כתובות (שם) ד"ה פריעת בע"ח מצוה – "מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק כו'", והרי לכה פירושים זהו הפירוש בסוף משנתנו "כל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו" – ר"מ ורע"ב. וראה ירושלמי שביעית כאן. אבל ראה לקמן בפנים.

24. ולפי היראים הנ"ל, י"ל בפשטות ד"רוח חכמים נוחה ממנו" היינו אחר שאמר המלוה משמט אני שאז כבר אין עליו חוב לפרוע, וכפשטות סדרם במשנה, דהמשנה "רוח חכמים נוחה ממנו" באה לאחרי מ"ח "המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני". ראה מלאכת שלמה שם. אבל ברמב"ם מקדים

(של גדר הגברא) שבין המלוה והלוה, אבל השעבוד שעל נכסי הלוה נשאר¹⁵, כי עצם החוב כשלעצמו לא נפקע¹⁶.

ולכן מובן מה שלדעת רוב הפוסקים (מלבד הדעה יחידאה של היראים¹⁷) אין גדר של מצוה על הלוה להחזיר את החוב למלוה (גם קודם שהמלוה אמר "משמיט אני"); ואעפ"כ הוא נקרא¹⁸ "מחזיר חובו" – כי אע"פ שהלוה פטור מלהחזיר את ההלואה,

15. להעיר מתומים שם, דס"ל לרש"י בפ"י דברי ר"ש בספרי "בעל משה ולא היוורש" דעיקר מה שהקפיד התורה הוא ללא יגוש אותו שהוא משועבד גופו כו' ובשביעית פטרה התורה לבל יוכל לנגוש אותו הפקיעה שעבוד הגוף כו' אבל בלוה מת ונשתיר נכסים נכסי אביו ערבים מיום הלוואה כו' וגובה מהם. וראה בית רידב"ז ה' שביעית ס"י בסופו. ויומתק ע"פ דעת ר"ת (ר"ן כתובות פה, ב) דשני שעבודים יש לו למלוה על הלוה שעבוד גופו שהוא מחוייב לפרוע ושעבוד על נכסיו, וכשמחלו פקע שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים כו', משא"כ כשמת הלוה כו', והרי בנדו"ד המלוה לא מחל השעבוד, וא"כ מובן איזה שעבוד נכסים.

16. ומ"ש הרמב"ם פ"ט סה"ד שם "וכשתשקע חמה בליל ר"ה של מוצאי שביעית אבד החוב" – אין פירושו שבטל החוב או נפקע וכיו"ב, כ"א שאא"פ לו לתובעו עוד, ובא בהמשך למ"ש לפנ"ז ד"בשביעית עצמה גובה חובו כו' וכשתשקע חמה כו' אבד החוב".

17. ס"י רעה. ובהשלם – ס"י קסד. וראה תועפות ראם שם סקט"ז מהרקאנטי, דהיראים חזר בו, עיי"ש שלא חזר בו מהדין שצריך הלוה להחזירו למלוה ואינו רשאי לעכבו אלא ע"פ מלוה כו'. וס"ל כפשוטו שכל הגדר הוא רק שלא יגוש את רעהו בפועל. וראה אברבנאל ראה טו, ב.

18. אף ד"כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחוב אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך" (גיטין לו, ב) – ראה יראים שם (ס"י רעה) "ותיקון לשון דיבור הוא שתקנו לומר שמתנה שיהא הדבר

כה תשרי ה'תשס"ה

מסודרות באופן שבכל בבא מאוחרת ישנו חידוש בענין "רוח חכמים נוחה ממנו" נוסף על הבבא הקודמת לה.

ח. ויובן זה בהקדים הדיוק במשנה:

בבבא השני': למה לה להמשנה לומר "לא יחזיר לבניו" – גם אילו הי' נאמר רק "הלוח מן הגר שנתגיירו בניו עמו אם החזיר לבניו רוח חכמים נוחה ממנו", הי' מובן שאין חיוב להחזיר את החוב לבניו.

בבבא השלישית: כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו – אינו מובן – כקושיית המפרשים: הרי כוונת המשנה היא לומר מעלתו של "המקיים את דברו", שהרי דיני קנינים – לא כאן המקום לבארם, ולאידך גיסא קיום דברו הרי"ז לאו דוקא בקניית מטלטלין²⁶, א"כ מאי שייך הכא ההקדמה ש"כל המטלטלין נקנין במשיכה".

ט. והביאור בזה:

פשטות הפירוש ד"רוח חכמים נוחה ממנו" הוא, שזה ש"חכמים אוהבים אותו ע"ז וישר בעיניהם מה שעשה"²⁷ אינו רק מחמת זה שמקיים בכך מצוה צדדית, או שאינו עובר על איסור צדדי (אע"פ שאינו מחוייב בזה) – כי אם מפני שע"ז הוא עושה טוב בעצם דבר שבו פועל.

ובנדו"ד – בענין דהלוה: רוח חכמים נוחה ממנו הוא מחמת עשייתו דבר טוב

עפ"י הנ"ל בענין השמטת כספים והסברה ד"המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו", יובן ג"כ המשך המשנה בסיום מס' שביעית: "הלוח מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו, כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו".

השייכות של שתי הבבות האחרונות לבבא הראשונה ["המחזיר חוב בשביעית"] היא לא רק בזה שבשלתן "רוח חכמים נוחה ממנו", אלא גם בטעם הדבר למה "רוח חכמים נוחה ממנו":

כשם שבמחזיר חוב בשביעית אין חיוב ושעבוד גברא לשלם את החוב אלא רק שעבוד חפצא, ומהאי טעמא פרעון החוב הוא רק ענין של "רוח חכמים וכו'" – כן הוא גם בשתי הבבות האחרות, שאין שעבוד גברא על הלוח לבניו של הגר, ועל המוכר לגבי הלוקח, וישנו רק שעבוד חפצא – ולכן גם בנוגע להם הוא רק ענין של "רוח חכמים וכו'".

ולהוסיף: לפי הכלל שסדר הבבות במשנה הוא (עפ"י רוב²⁵) בדרך לא זו אף זו, צריך לומר ששלושת הבבות במשנתנו

"כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו (ואח"כ) וצריך המלוה לומר למחזיר משיט אני כו'".

25. ראה עירובין (עו סע"א) וש"נ לכו"כ מקומות דזו ואצ"ל זו קתני. דרכי שלום כללי הש"ס סי' קפט (וש"נ). ובשדה חמד כללים מערכת ז' כלל יא: כתבו הראשונים בכ"מ דאף שתירוץ זה ואין צריך לומר זה לא נאמר אלא מדוחק אבל תירוץ לא זו אף זו אינו דוחק כלל. – ולהעיר מתוד"ה דחביבה (יבמות ל, א).

26. ואי לאשמעינן בנוגע למתנת קרקע וכיו"ב – הרי העיקר חסר מן הספר.

27. לשון הר"מ כאן. וראה צ"צ כאן בארוכה.

שבת לה' כט

בבא השני' "הלוח מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו" – גם בזה הנה רוח חכמים נוחה ממנו לא רק מענינים צדדים (שלא יהי' "יחזור לסורו" (וכיו"ב) אצל הבנים), כי אם גם לשם התועלת בנוגע להלוואה עצמה – אבל רק ביחס לשני פרטים: הלוה, וה"חפצא" של החוב.

מכיון שהלוה היתה לו טובה מהגר ולוה ממנו כסף ע"מ לשלם, הרי אע"פ שלאחרי מיתת הגר פטור הוא מדינא מתשלומין, אבל מכיון שלקח את הכסף ע"מ לשלם – וזהו אצלו המשך מחוב – הרי מדה טובה היא אם הוא מחזירו.

ועד"ז מחמת החפצא של החוב: אה"נ שאין נמצא מלוה שישלם לו את החוב, אבל השעבוד על נכסי הלוה בשווי של החוב (כאילו – שאי"ז בבעלותו של הלוה) מאי בטלי³¹? ובמילא יש מקום שיחזיר את החוב.

ומכיון שרק "לבניו" יש איזו שייכות לממון (שלא יחזרו לסורם) – יחזיר לבניו, ולכן רוח חכמים נוחה ממנו³².

משא"כ ביחס להמלוה לא שייך כאן ענין של טוב, כי המלוה (הגר) מת ובניו אינם

(אע"פ שאינו מחוייב בו), שהמעלה והטוב שבו הם בענין הלוואה גופא – (ולא בענין צדדי).

פעולת ההלוואה (ועד"ז בהקנין) נעשית ע"י (א) המלוה, (ב) הלוה, ו(ג) הכסף, הפועל שייכות בין המלוה להלוה.

בנוגע למחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו ביחס לכל ג' הענינים: המלוה מקבל את החוב – מכיון שעשה מצוה, "כסף תלוה", הרי רוח חכמים נוחה מזה שע"י החזרת החוב הדבר מובטח שהמלוה לא יסבול היזק ממון ע"י פעולת מצוה שלו; בנוגע ללוה – מכיון שהמלוה הוא בירא דשתית מיני', והי' לו טובה ממנו, הנה רוח חכמים נוחה מזה שהלוה יש לו רגש הלב לשלם למלוה²⁸ [נוסף על התועלת מזה שבביל הלוה עצמו – שכשיצטרך יוכל ללוות הימנו עוד פעם²⁹].

ביחס ל"חפצא" של ההלוואה – עצם החוב: מכיון שעל זה נשאר שעבוד (עכ"פ שעל הלוה אין שעבוד גברא, כנ"ל בארוכה), לכן רוח חכמים נוחה כשהוא משלם את ה"חוב"³⁰.

י. החידוש שבבבא הב' על בבא הא':

31. להעיר מב"ק (קט, א) בגזל הגר בזקפו עליו במלוה לר"ע (וכ"ה ההלכה – רמב"ם פ"ח מהל' גזילה ה"ד) שחייב להוציא מתחת ידו, וגם לר"י שם, עכ"פ צריך למחול לנפשי' לאחר מיתת הגר, עיי"ש. ולהעיר מגברא שם ע"ב "קנאו השם".

32. ועפ"ז תתורץ קושי' משנה ראשונה כאן "מאי אירי' לוח מן הגר כו' אפילו לוח מן העכו"ם".

28. ראה ר"ש סיריליאו ומלאכת שלמה כאן "רוח חכמהו וחסידות בקרבו דאינו רוצה ליהנות מממון אחרים". וראה בעל העיטור אות פה פרוזבול "שאינו רוצה ליהנות בממון חבירו אבל לכתחלה אין לו להחזיר".

29. ראה במשנה ראשונה כאן.

30. ראה לשון המפרשים (דלעיל הערה 66) "ממון אחרים" – "בממון חבירו".

יורשים את הגדר של מלוה.

ובזה מובן מה שהמשנה מוסיפה: "לא יחזיר לבניו" – בכדי להדגיש שהלוה אין לו שייכות עם בניו לא רק מדינא (מכיון שאינם בגדר מלוה ועל הלוה אין להם שעבוד כלל), אלא גם לא מטעם רוח חכמים.

ועפ"ז מובן החידוש בבא השני' (הלוה מן הגר) לגבי הבבא הראשונה (המחזיר חוב בשביעית) בדרך לא זו אף זו: ענין רוח חכמים נוחה ממנו הוא לא רק כשהטוב שבמעשהו הוא בכל שלושת הפרטים של הענין הנדון (בהמחזיר חוב בשביעית), אלא גם באופן שהטוב נוגע רק לשני פרטים.

יא. החידוש שבבא הג' על בבא הב':

"כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו": גם בענין זה רוח חכמים נוחה ממנו לא רק מחמת הענין (הצדדי) שהוא "מקיים דבריו" אלא (גם) מחמת החפצא – המטלטלין.

אבל לא מחמת השניים האחרים – המוכר והלוקח.

מכיון שהלוקח לא עשה משיכה (אפילו אם נתן כסף³³) אין כאן שעבוד של מוכר ולוקח (וקונה), שתעשה שייכות ביניהם בתור מוכר וקונה (מחמת גדר הקניינים); יתירה מזו: ע"י "מקיים דברו" לא מובטחת טובה בשייכות להמוכר או בשייכות להקונה, כי לא חסר כלום אצל הלוקח (אם הלוקח נתן לו כסף, הוא מקבל אותו בחזרה); זהו ענין השייך רק להפרט של החפצא: המטלטלין קיבלו שייכות להקונה בהדיבור של המוכר ועל ידו [ע"י הדיבור] (או גם מחמת נתינת דמים של הלוקח) וע"ז אומרת המשנה שגם באופן כזה ישנו בזה טוב רק מחמת אחד מג' הפרטים גם כן רוח חכמים נוחה ממנו³⁴.

(משיחות חודש תשרי תשל"ג, שנת השמיטה)

33. לפי הר"מ והרע"ב. משא"כ להר"ש ותוי"ט. ורא"ה צ"צ שם.

34. ובירושלמי שבייעת מסיים "דרב נהג (כשאמר לבני ביתו ליתן מתנה לבר נש לא הוי חוזר בו) למדת חסידות", ולפי הפי' שבמשנתנו איירי כשנתן דמים יומתק החידוש וההמשך בירושלמי שהוא ג"כ בדרך לא זו אף זו.

שמיטת כספים ברוחניות

משיחת ש"פ ראה, מברכים החודש אלול תשי"ב – בלתי מוגה

עפ"י האמור בשל"ה¹, אשר התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים, זאת אומרת, אשר כל ענין שבתורה הוא כמו שהוא ברוחניות ובענינים רוחניים, ובדרך השתלשלות ירד ונשתלשל גם בגשמיות, בנגלה שבתורה כפשוטו².

כמו שהוא בכל הענינים שבתורה, כן הוא גם בהנוגע לדיני שמיטה, דינים אלו ישנם כמו שהם ברוחניות, היינו בעולמות עליונים, וגם למטה בעבודה בנפש האדם, ובדרך השתלשלות ירדו ונשתלשלו בגשמיות כפשוטם.

בכדי להבין דיני שמיטה כפי שהם ברוחניות, ובעיקר בענינים הנוגעים לנו ביחוד, בעבודה בנפש האדם – הנה, אילו זכינו, היינו יודעים את הענין כמו שהוא ברוחניות, וממנו היינו למדים איך הוא בגשמיות³, אבל כיון שלא זכו, צריך ללמוד הענין כמו שהוא בגשמיות³, וממנו נלמד איך הוא ברוחניות.

כדיני שמיטה, הנה ענינים בכללות הוא כי שנת השמיטה משמטת כל החובות. ושני דינים עקריים בזה:

א) זמן השמיטה – שמיטת כספים היא בסוף השנה⁴, ברגע אחרון של השנה, ובמילא משמטת גם החובות שלוו בשנת השמיטה עצמה.

ב) המוסר שטרותיו לבית-דין אין שמיטה חלה עליהם⁵. וזהו יסוד תקנת פרוזבול⁶: כשראו חכמים שבני אדם נמנעים מלהלוות איש לרעהו מיראת הפסד החוב בשנת השמיטה, תקנו

3. ר' תניא אגה"ק סכ"ו בסופו. ביאוה"ז לאדהאמ"צ וישלח (יט, סע"ד ואילך).

4. ערכין כח, ב.

5. שביעית פ"י מ"ב.

6. שם מ"ג ד.

1. שיחת ש"פ מטות-מסעי, מבה"מ מנחם-אב תשי"ב ס"ג (תורת מנחם חלק ו' ס"ע 94 ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 363).

2. יג, ב ואילך. וראה גם קסא, א ואילך.

לב תשרי ה'תשס"ה

פרוזבול, אשר אז לא חלה עליו שמיטה, כיון שפרוזבול ענינו מסירת שטרותיו לבית-דין. וכמו שהוא בגשמיות, היינו ששנת השמיטה משמטת החובות, על פי שני הפרטים העקריים הנ"ל, כן ישנם כל הענינים ברוחניות ובעבודת האדם. ויתבאר להלן. איתא במשנה אבות⁷: "החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבוא וילוה".

הבורא יתברך נותן לכל אדם מישראל כחות ואפשריות לבני חיי ומזוני רויחי – הכל בתור הלואה, "כל הרוצה ללוות יבוא וילוה". והשי"ת גובה הלואה זו, כמארז"ל⁸ "גבי דילי", כי "הפנקס פתוח", והחנוני נאמן על פנקסו⁹.

- יש אשר, על פי היתר עסקא, גובין יותר ממה שהלוו, וכמו שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה טעמה כי טוב סחרה, ה'תש"ט¹⁰.

זאת אומרת, אשר השי"ת משפיע לישראל בני חי ומזוני רויחי מידו הרחבה, והשפעה זו נקראת הלואה – והלואה תרתי משמע:

(א) מלוה להוצאה ניתנה¹¹, שלא כשאלה. כי בשאלה חייב השואל להשיב השאלה בעין, משא"כ מלוה להוצאה ניתנה, כלומר, שכל הענינים שמשפיע השי"ת ניתנו להוצאה בפועל.

(ב) מלוה צריך פרעון, שלא כמתנה. מצד זה שישראל הם בניו יחידיו של הקב"ה¹², לא רצה אשר השפעתו תהי' בדרך "נהמא דכסופא"¹³, אלא בתור הלואה.

ופרעון החוב, צריך להיות כדוגמת וענין ההשפעה, כל השפעה לפי ענינה: כשהשי"ת משפיע בנים – הפרעון הוא מה שמחנכם בדרך התורה והמצוות, כרצון הבורא יתברך. כשהשי"ת משפיע חיים ארוכים וחייבים בריאים ושלימים – צריך לזכור כי "ימים יוצרו ולא אחד בהם"¹⁴, בל יעבור יום אחד לבטלה; כל יום ויום צריך להיות מלא וגדוש תוכן המתאים לו על פי שולחן ערוך. כשהשי"ת משפיע מזוני רויחי – צריך לתת מעשר או חומש לצדקה. "מלוה ה' חונן דל"¹⁵. ובגלל זאת משפיע השי"ת ברכה בשאר ארבעת החלקים, כדי שהחלק החמישי יגדל יותר¹⁶.

7. פ"ג מט"ז.	וש"נ.
8. ראה ירושלמי תענית פ"ב סוף ה"א. ד"ה כל המרחם ה'תש"ט פ"ד (סה"מ תש"ט ע' 11).	13. ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.
9. ראה שבועות רפ"ז. רמב"ם ה' מלוה ולוה פט"ז ה"ה ואילך.	14. תהלים קלט, טז. וראה זח"א רכד, א. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.
10. סה"מ תש"ט ע' 27 ואילך.	15. משלי יט, יז.
11. כתובות פד, א. קידושין מז, א.	16. ויש להוסיף, שפרעון החוב צ"ל לא רק עבור
12. ראה כש"ט (הוצאת תשנ"ט) הוספות סקס"ז.	

שבת לה' לג

אבל, גלוי וידוע להשי"ת מהות הלוח, כי צריך להלוותו ולהוסיף להלוותו, ולבסוף לא תמיד יוכל הלוח לסלק את חובו,

לפיכך נתן (הקב"ה) לישראל שנת השמיטה, המשמטת כל החובות.

ענינה של שמיטה הוא כמו שנאמר¹⁷ "ושבתה הארץ שבת להוי'", כלומר, שביטה והפסקה מארציות וחומריות כדי להידבק בהוי', בדוגמת לעתיד לבוא – "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹⁸.

הפסקה ממהות הקודם ולהיות לאיש אחר – זהו משמט החובות הקודמים¹⁹.

סוחר, יש לו זמנים קבועים לעשות בהם חשבונותיו, כדי לדעת מצב עסקיו, אם יעסוק בחשבונות תמיד לא יבוא לידי מסיר. אלא – בגמר היום עושה סך הכל ממסחריו שבו ביום, בסוף השבוע, בסוף החודש – עושה חשבון מעסקיו שבאותו זמן. ובסוף השנה – חשבון כללי ממסחרו במשך כל השנה²⁰.

כן הוא גם ברוחניות. בכל יום²¹ צריך לעשות חשבון הנפש בקריאת שמע שעל המטה על מעשי היום; בערב שבת²² – על השבוע; בערב ראש חודש – על החודש. כל זה הוא חשבון פרטי, חודש אלול הוא חודש החשבון, בו עושים חשבון כללי, מכללות מעמדו ומצבו במשך כל השנה כולה²⁰.

חשבוננו של חודש אלול עצמו, הוא, כמאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר²³: "ב יום אשר מיום ח"י אלול עד ראש השנה צריך לעשות בהם חשבון השנה העברה, יום לחודש יום לחודש, ובערב ראש השנה הוא יום חשבון חודש אלול –

כשעושה חשבון הכללי ורואה אשר לזה ולזה ואפילו בשנת השמיטה, לא די שלא סילק חובותיו של שנים הקודמות, אלא עוד הוסיף חובות בשנה זו – הרי נופל הוא ברוחו ואומר נואש ח"ו.

לה, סע"א ואילך).

19. ובפרטיות יותר: בשמיטה ישנם ב' ענינים: שמיטת קרקעות ושמיטת כספים. ושייכותם זל"ז בעבודת האדם – שע"י שמיטת קרקעות, שהאדם משתחרר מענינים ארציים, אזי נעשית שמיטת כספים, השמטת החובות (מהנחה בלתי מוגה).

20. ראה גם שיחת ש"פ ראה הישי"ת ס"ב (תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 175).

21. ראה קונטרס התפלה פי"א.

22. ראה תניא אגה"ת פי"י.

23. קונטרס ח"י אלול ה'תש"ג ע' 42; 44 (סה"ש

ההשפעות שנמשכו למטה בפועל, אלא גם עבור ההשפעות שלא נמשכו למטה באשמת האדם שע"י הנהגתו קלקל את צינורות ההשפעה, כי, מצדו של הקב"ה נמשכה כבר ההשפעה ומוכנה עבורו בכל שעה, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו – "כל הרוצה ללות יבוא וילוה" – לתקן את צנורות ההשפעה, ואז יקבל את ההשפעה למטה, וכיון שכן, צריך הוא לפרוע גם עבור השפעות אלו שעדיין לא נמשכו למטה (מהנחה בלתי מוגה).

17. בהר כה, ב.

18. תמיד בסופה. וראה רבנו בחיי ר"פ בהר. סהמ"צ להצ"צ מצות קדושת שנת השביעית (דרמ"צ

לד תשרי ה'תשס"ה

לפיכך באה התורה ופוסקת: שביעית משמטת בסופה, ברגע אחרון שלה. ויש לו עוד פנאי להשתדל לשמט חובותיו מהשנים הראשונות ומשנת השמיטה גופא.

ברם רוצים חכמינו ז"ל, וכל אדם עליו להתאמץ לעשות כן – לסלק חובותיו, ולא לסמוך על השמיטה לשמטם, וכמאמר המשנה²⁴: "המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו", אבל, לכל הפחות צריך להשתדל, אם אין לו במה לשלם, אשר שביעית תשמט חובותיו²⁵.

בכדי ששביעית תשמט החובות, צריך להוציאם מהבית דין של מעלה, כי, כנ"ל, המוסר שטרותיו לבית דין אין שביעית משמטת אותם. עליו להשתדל אשר יבואו עניניו לפני ה"יחיד" – הבורא יתברך, יחידו של עולם.

עליו להשתדל אשר לא יתנהגו עמו מלמעלה על פי דין, אלא לצאת מהגבלות מידת הדין, אשר אז אין לו דין ודברים עם הבית-דין של מעלה, אלא עם הבורא יתברך עצמו, ובמילא יושמטו כל חובותיו.

וזהו ג"כ אחד מהענינים במה שאומרים אנו בתחלת סליחות: "לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים גו'²⁶ ולא במעשים באנו לפניך" – כיון ש"לנו בושת הפנים", הרי מוכרח להיות "לך ה' הצדקה", שלא יתנהגו עמנו על פי שורת הדין של בית דין של מעלה, אלא השי"ת ישתמש במדת הצדקה שלו, ומלפניו – יחידו של עולם – יצא משפטנו²⁷.

מדותיו של הקב"ה הן מדה כנגד מדה²⁸, ולכן, כדי לפעול שיתנהגו עמו שלא על פי דין, שלא ימצאו עניניו בבית דין של מעלה, אלא יתנהגו עמו לפנים משורת הדין, ומלפניך²⁹, דוקא, משפטו יצא, מלפני יחידו של עולם – צריך גם הוא, בחייו ובהנהגותיו, לצאת ממדת הדין וההגבלה, מסדר ההשתלשלות שלו, ולייחד כל עניניו עם יחידו של עולם.

שלשה עמודי עולם הם. על שלשה דברים העולם – העולם הגדול, והעולם הקטן זה האדם³⁰ – עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים³¹. צריך איפוא להשתדל לייחד כל שלשת הענינים ישר עם יחידו של עולם:

צדקה – קו דגמילות חסדים – ליתן לפנים משורת הדין, מבלי להתחשב עם חשבונות של מעשר וחומש שעל פי דין³²; צריך לעזור לבן ישראל או בת ישראל הנצרכים בלי הגבלות.

27. פיוט "אל תבוא במשפט עמנו" (סליחות לערב ר"ה).

28. סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

29. ראה קונטרס "בד קודש" פ"ז.

30. תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. ועוד.

31. אבות פ"א מ"ב.

32. ראה תניא אגה"ת פ"ג. אגה"ק ס"י.

תש"ג ע' 177; 179).

24. שביעית פ"י מ"ט.

25. ובפרטיות יותר: בנוגע לסילוק החוב – תהי' ההשתדלות ("דורכששפארן") בעשרת ימי תשובה, אבל העבודה דחודש אלול היא – שהשביעית תשמט החובות (מהנחה בלתי מוגה).

26. דניאל ט, ז.

שבת לה' לה

ובפרט מצד ההתאחדות של יחידה שבנפשו הוא עם יחידה שבנפש הזולת³³

תפלה – זו העבודה – יתפלל לא על צרכיו הגשמיים מצד עצמם, אלא³⁴ שתנתן לו מנוחה מדאגות וטרדות בכדי שיוכל לקיים ציווי יחידו של עולם, ולמלא השליחות של ירידת נשמתו למטה.

תורה – ילמד לא כדי להראות שתורתו מרובה משל חברו, גם לא לרוות תשוקתו לשכל וחכמה, שהרי התורה "היא חכמתכם ובינתכם (אפילו) לעיני העמים"³⁵, ואפילו לא כדי לידע את המעשה אשר יעשה, כי, כל זה הוא מדידה וסדר השתלשלות³⁶, לימוד לשם תכלית, לו יהי תכלית נעלה ביותר,

אלא לימודו יהי' לקיים מצות הוי' אחד אשר נתן לנו תורה אחת.

אם ככה יעשה, יוצא הוא מגדר מדידה וסדר השתלשלות, אינו עומד עוד בבית דין של מעלה. "חבוקה ודבוקה בך כו' יחידה ליחדך"³⁷, ברשות יחידו של עולם.

ואז נשמטים כל חובותיו.

ומכיון שאין עליו עוד חובות – שוב נאמן הוא, ונותנים לו מכאן ולהבא הלואה בכל המצטרך.

יש למסור ולפרסם המובא להלן

הבחורים הלומדים או נואמים בבתי כנסיות, גם הרבנים שובי"ם וסתם בעלי-בתים – עליהם למסור ענין הנ"ל ברבים בבתי הכנסת.

אשתקד נמסר ענין ערי מקלט³⁸, ותקוטי שנקלטו הדברים והביאו תועלת. עתה בשנת השמיטה ימסרו ענין שמיטה, ובטח גם זה יביא תועלת.

אין להרבות בדברים; ימסרו בקיצור נקודות אלו:

(א) השי"ת משפיע לכל אדם בישראל, מידו הרחבה, בני חיי ומזוני רויחי, והשפעה זו היא בתורת הלואה, זאת אומרת, שצריך לפרוע הלואה (השפעה) זו על ידי: חינוך כשר של הבנים והבנות, סדר חיים מתאים לתורה ומצוות, צדקה מההכנסה כרצון הבורא יתברך.

(ב) כל מי שלא שילם חובו – נותן השי"ת שנת השמיטה שהיא משמטת החובות, הן החובות מהשנים הקודמות, הן החובות משנת השמיטה גופא.

36. ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' עג-עד. וש"נ.

37. נוסח הושענות דיום ג' דחה"ס.

38. שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א (תורת

מנחם – התוועדות ח"ג ע' 285 ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 263 ואילך).

33. ראה תניא פרק לב בתחלתו.

34. ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ט. טוש"ע או"ח

סר"א.

35. ואתחנן ד, ו.

לו תשרי ה'תשס"ח

ג) אבל, בכדי אשר השביעית תהא משמטת, צריך להוציא עניינו מרשותו של בית דין של מעלה, ולמסור כל החובות להשי"ת בעצמו, יחידו של עולם.

ד) את זה יפעול על ידי שיתנהג בעצמו לפנים משורת הדין בכל שלשת הקוין דתורה עבודה וגמילות חסדים, בכוונה יחידה – שיזכה למלא רצון יחידו של עולם.

ה) מי שעדיין לא הגיע לכך, לא יתיאש ח"ו, באשר רגע אחרון של שמיטה הוא המשמט. בשעתא חדא ברגעא חדא³⁹ יכול לעשות תשובה "ושבת⁴⁰ עד ה' אלקיך"⁴¹, אשר הוא יתברך דוקא משמט כל החובות, והוא דוקא⁴² הנותן לשנה הבאה בני חיי ומזוני רויחי, כתיבה וחתימה טובה, בטוב הנראה והנגלה.

עצמו) תליא (מו"ק כח, א. זח"א מג, ב. שם רנו, ב. ובכ"מ). – ולכן מתפללים על בני חיי ומזוני, הגם שלא בזכותא תליא, כי ע"י תפלה להשי"ת בעצמו, על ידי תשובה וטל תורה, יכולים לשנות המזל (תוספות שבת קנו, א. ראה ג"כ תענית כה, א. ביאורו"ז (לאדהאמ"צ) פ' וירא (יא, ג ואילך). המשך מים רבים תרל"ו פקע"ד. קונטרס "חנוך לנער" בסופו (ע' 48). עיי"ש.

39. ראה זח"א קכט א-ב. קידושין מט, ב. ע"ז יו"ד, ב.

40. נצבים ל, ב.

41. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ר-ז. לקו"ת דברים כז, א. ד"ה אמר רשב"נ ה'תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א קיח, א ואילך). ובכ"מ.

42. כי בני חיי ומזוני לאו בזכותא (בבית דין של מעלה) תליא אלא במזלא (התלוי ברצון השי"ת